

SİLAHDAR FİNDIKLILI MEHMED AĞA'NIN HAYATI VE ESERLERİ**(1658 / 1726-27)****Yrd. Doç. Dr. Merve KARAÇAY TÜRKAL*****Özet**

Silahdar Fındıklılı Mehmed Ağa tarafından özel şekilde kaleme alınan *Silahdar Tarihi* 17. ve 18. yüzyıl Osmanlı tarihinin önemli kaynaklarından birisidir.

Silahdar Mehmed Ağa, eserinin 1654 (1065)'ten 7 Şubat 1695 (22 Cemaziyelevvel 1106)'e kadar ki kısmına *Zeyl-i Fezleke* adını verirken; 1721 (1133)'e kadarki hadiseleri ihtiva eden kısmına ise II. Mustafa'nın isteği üzerine *Nusretnâme* ismini vermiştir. Ancak literatürde daha ziyade bu iki eser bir bütün olarak *Silahdar Tarihi* adıyla tanınmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Silahdar Fındıklılı Mehmed Ağa, Zeyl-i Fezleke, Silahdar Tarihi.

SİLAHDAR FİNDIKLILI MEHMED AGA'S BIOGRAPHY AND WORKS**(1658 / 1726-27)****Abstract**

Silahdar Tarihi, written by Silahtar Fındıklılı Mehmed Aga privately is one of the significant historical sources in the 17th and 18th centuries of Ottoman history.

Silahtar Mehmed Aga named the first part from 1654 (1065) to February 07, 1695 (22 Cemaziyelevvel 1106) of his work *Zeyl-i Fezleke* and the second part, including the events from the following years up to 1721 *Nusretnâme* on demand of Mustafa II. But these two works are commonly known by the title of *Silahdar Tarihi* in a single book.

Keywords: Silahdar Fındıklılı Mehmed Aga, Zeyl-i Fezleke, Silahdar Tarihi.

1. HAYATI

Silahdar Fındıklılı Mehmed Ağa, 7 Aralık 1658 (12 Rebiülevvel 1069)'de Galata'ya bağlı Fındıklı semtinde dünyaya gelmiştir. Doğum yerini eserinin mukaddimesinde, “Bu hakîr-i pür-taksîr Mehmed Hocaşâde e'ş-şehr be-Fındıklı ya'nîki, Galata muzâfâtından Fındıklı kasabasında tevellüd idüp” (*Zeyl-i Fezleke* 2369: Mukaddime) ifadesiyle belirtmiştir.

Müellif doğum tarihini 1069 senesi olaylarını anlatırken bizzat “Mâh-ı mezbûrun (Rebiülevvel)on ikinci Dü-şenbih gicesi işbu muharrir-i *Zeyl-i Fezleke*-i hakîr âlem-i gaybdan dünyâ-yı fânîye vaz'-ı kadem eyledi" (*Zeyl-i Fezleke* 2369: 22b) şeklinde kaydetmiştir. Yine, 1096 senesi olayları arasında “Mâh-ı mezbûrun (Rebiülevvel) on

* GŞÜ Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, mkturkal@gumushane.edu.tr

ikinci gün mü'ellif-i hakîr yigirmi yedi yaşına bâliğ oldu" (Zeyl-i Fezleke 2369: 29a) diyerek yaşı ile ilgili vermiş olduğu bu bilgi doğum tarihini de destekler niteliktedir.

Genç yaşında saraya girmiş olan Mehmed Ağa, o zamanki Baş Musahib Şahin Ağa'nın himâyesinde yetişmiştir (Artuk 1973: 123). 9 Şubat 1674 (3 Zilka'de 1084)'de Hasbahçe bostancılara dâhil edilmiş, bu da 1084 yılı olaylarında, "Mâh-ı Zilka'de'nin üçüncü Şenbih gün mü'ellif-i hakîr İstanbul Hâsbâğçe bostancılar zümresine ilhâk olduk" (Zeyl-i Fezleke 2369: 89a) ifâdesiyle yer almıştır.

Muharrem 1088 (Mart 1677)'de Tersane Bahçesi haremindedir bulunan odalardan birinde çıkan yangının söndürülmesinde gösterdiği gayretten dolayı padişahın lütfuna nâil olmuş, bu olayı da yine kendisi şu şekilde anlatmıştır: "Evâsıt-ı mâh-ı mezbûrda sabâha karîb Tersâne Bâğçesi haremindedir horanda odalarının birinin ocağından âteş isâbet idüp, içinde olan kirişe ve ba'dehu tavana yapışup Kara Ağalar söndürememekle, ân-ı vâhidde bütün odayı ihâta ve etrâfında olanlara dahı sirâyet idecek, içindeki câriyeler ancak birer başlarıyla pâdişâh hazretlerinin olduğu camlı büyük köşke firâr ve anda dahı karâr idemeyüp, âkîbet deryâya nâzır kafesli köşke kaçdılar. *Bi-emri'llâhi ta'âlâ* ol gice bir azîm tûfân olmağla şu'le-i âteş-bürîden müşâhede olunmayup ancak anda hâzır bulunan iki yüz miqdâr halvetci bostancılar ile Bostancıbaşı Rum Sâlih Ağa ve ocaklarının baş çavuşu Kanozlu Uzun Ali yetişüp ve zülüflü baltacılar, gerdeller ve aşçılar iri kazanlar ile deryâdan su taşıyup semender-vâr dört taraftan kuşadup balta üşürdiler. Eski binâ olmağla fâ'ide itmeyüp gitdikce âteş işti'âl bulup, camlı büyük köşke yapışmağla on zirâ' miqdâr kaldığı mahalden baş çavuş kesdirüp *bi-avnilâhi ta'âlâ* altı kalın dîvâr çıkmağla âteş teskîn oldu ve illâ hâl müşkil olurdu. Mü'ellif-i hakîr zümre-i bostâniyândan olduğumuz hasebiyle hizmetde hâzır ve ol varta-i hevl-nâk-i ibret-nümâyâ nâzır idim. Taraf-ı pâdişâhîden azîm lûtfâ mazhâr olduk" (Zeyl-i Fezleke 2369: 92b).

Sultan IV. Mehmed'in Lehistan Seferi'ne çıktığı esnada Turhan Sultan ve saray halkıyla beraber bu sefere iştirak eden Fındıklılı Mehmed Ağa, sefer esnasında Baş Musahib Şahin Ağa'nın padişaha arzetmesiyle (Topal 2001: XVI) 10 Aralık 1678 (25 Şevval 1089)'de yirmi yaşında iken zülüflü baltacılar zümresine dâhil olmuştur ve kendi ifadesinde şöyle yer almıştır: "Ve mâh-ı mezbûrun yigirmi beşinci Şenbih gün, mü'ellif-i hakîr hizmetinde olduğum Hazînedâr-ı birûn-ı sâbık Baş Musâhib Şahin Ahmed Ağa yed-i himmetiyle Zülüflü Baltacılar zümresine ilhâk ve ol hâne-i garîbeye çerâğ olduk" (Zeyl-i Fezleke 2369: 101b).

Kısa bir süre içerisinde de 24 Nisan 1679 (13 Rebiülevvel 1090)'da Seferli Odası neferatı zümresine katılmıştır. Bununla ilgili 1090 senesi vekâyi'indeki kayıt şöyledir: “Ve on üçüncü Dü-şenbih gün Vâlîde Câmî‘inde Mevlid-i şerîf okudup, ahşâm Salı gicesi mü’ellif-i hakîr bende-i dîrînelerin hizmetinde olduğum hânedan, gilmân-ı enderûndan Seferli Odası neferatı zümresine ref ve mahsûdü'l-akrân ve nâ’îl-i merâm eyledi” (Zeyl-i Fezleke 2369: 101b).

Mehmed Ağa 1683 yılındaki Viyana Seferi'ne bizzat katılmıştır, orduyla beraber yola çıktıktan sonra çekilen sıkıntıları böyle dile getirmiştir: “Sekizinci Salı gün menzil-i Kayalı, nısfu'l-leylden beri te‘âkub iden yağmurdan çadır kuracak kuru yer bulunmayup, bütün ova deryâya dönmüşüdi. Ekser-i halk gırârları üzerinde beytûte idüp, hayvanât göğsüne değin balçık içinde kaldı. Fakîr dahi sanduğum üzerinde sabâhladım” (Zeyl-i Fezleke 2369: 107a).

Sefer dönüşünde, Yeniçeri Hasan Ağa'nın yerine Hasoda hademeleri arasına katılan Mehmed Ağa bunu da şu şekilde beyan etmiştir: “Çehâr-şenbih gicesi ki, gurre-i mâh-ı Cemâziyelevvel'dir, işbu muharrir-i hakîr Fındıklılı Mehmed, Yeniçeri Ağası Hasan Ağa mahlûlüne, Hasoda huddâmına ilhâk ve kırklar makâmıyla şeref-yâb buyuruldu” (Zeyl-i Fezleke 2369: 150b).

1688 yılında Sultan IV. Mehmed'in tahttan indirilmesine ve yeniçerilerin isyanına şahit olan Mehmed Ağa, yeni padişah olan Sultan II. Süleyman¹ zamanında da onun hizmetinde bulunmuştur (Özcan 1994: 194; Ahmet Refik 1980: 185). İş nedeniyle padişahın yakınlarında bulunmuş ve olayları büyük bir dikkatle ve teferruatıyla kaydetmiştir. Dönemin sadrazamı İsmail Paşa'nın 27 Nisan 1688'de sadareten uzaklaştırılması amacıyla, rakipleri olan ulema efendilerin, Hasbahçe'de Bağdad Köşkü'nde padişahın huzuruna kabul olunarak İsmail Paşa ile ilgili rahatsızlıklarını dile getirmeleri üzerine, padişah, “Ya kim vezirazam olsun?” diye sorunca, Bekri Mustafa Paşa'yı tavsiye etmelerine şahitlik etmiştir (Zeyl-i Fezleke 2369: 151a).

Sultan Mustafa şehzadeliğinden beri Mehmed Ağa'yı tanıyor ve onun bir tarih kitabı yazdığını biliyordu (Özcan 1994: 194) Bu nedenle tahta çıktığında ondan, kendi padişahlığı döneminde cereyan edecek olayları, fetihleri ve zaferleri günü gününe yazmasını istemiştir. Mehmed Ağa da bu tarihten itibaren II. Mustafa'nın arzusu üzerine *Nusretnâme* adı verilen eserini yazmaya başlamıştır (Artuk 1973: 123; Topal 2001: XVI).

¹ Bazı Osmanlı tarihçileri Yıldırım Bayezid'in oğlu Süleyman Çelebi'yi I. Süleyman olarak addederler. Muhtemelen bu sebepten dolayı Ahmet Refik II. Süleyman'ı III. Süleyman olarak kaydetmiştir.

Sultan II. Mustafa'nın da devamlı yakınında bulunan Mehmed Ağa, onunla beraber seferlere katılmış, 1695 Eylül ayında yeniden fethedilen Lipova kalesini II. Mustafa ile birlikte dolaşmış ve gözlemlerini ayrıntılı bir şekilde yazmıştır (Özcan 1994: 195).

Mehmed Ağa 7 Mart 1699 (5 Ramazan 1110) tarihinde hırka-yi şerif ve sancak-ı şerifin muhafazasından sorumlu dülbent gulamı olmuştur ve bilgisi ve maharetine istinaden zaman zaman başka görevlere de çağırılmıştır (Topal 2001: XVI-XVII).

Hasoda düzenine göre sırasıyla dülbent gulamı, sonra rikabdar, çukadar ve ondan sonra silahdar olmak gerekiyordu. O sırada rikabdar olan Çerkes Süleyman Ağa çok genç ve tecrübesiz olduğundan Mehmed Ağa rikabdar olmadan çukadar olmuştur (Ahmet Refik 1933: 11). Mehmed Ağa'nın çukadarlığa tayini konusunda, Defterdâr Sarı Mehmed Paşa'nın ifadesiyle alışılmış usullerin dışında olduğu şöyle vurgulanmıştır: “Rikâbdâr olan Çerkes Süleyman Ağa sinnen hadâseti olmağla, silâhdar ve çukadârlığa adem-i liyâkatinden, kânûn-ı Enderûn bi-hasebi'l-iktizâ mürâ'ât olunmayup, Rikâbdâr Süleyman Ağa yine rikâbdârlıkda kalup kendüden bir rütbe aşağı olan Dülbend Ağası Fındıklılı Mehmed Ağa çukadâr olmuş idi” (Defterdar 1995: 821).

Edirne Vakası ile II. Mustafa tahttan indirildikten sonra 23 Ağustos 1703'te (10 Rebiülahir 1115) yerine kardeşi III. Ahmed tahta geçmiştir. Fındıklılı Mehmed Ağa Hasoda tarafındaki Harem kapısında yeni padişahı karşılayıp koluna girmiş, onu Hırka-i Saadet Dairesi'ne getirip tahta oturtanlar ve ona ilk biat edenlerden olmuştur (Özcan 1994: 195). Tahtan indirilmesinin ardından üzüntüsünden dolayı hastalanarak 18 Aralık 1703 (21 Şaban 1115)'te vefat eden Sultan Mustafa'nın techiz ve tekfin işleri Mehmed Ağa tarafından yerine getirilmiştir (Ahmet Refik 1980: 187; Defterdar 1995: 835-836).

III. Ahmed'in tahta çıkmasının hemen ardından Mehmed Ağa, İbşir Hüseyin Ağa'nın yerine silahdarlığa getirilmiştir (17 Eylül 1703/5 Cemaziyelevvel 1115). Bu dönemde de oldukça faal olan Silâhdar Mehmed Ağa, mevaciblerinin verilmemesini bahane eden bostancıların çıkardıkları ayaklanmanın bastırılmasında, padişah tarafından aracı tayin edilmiştir. İsyan edenleri ikna için dört defa gitmesine rağmen sonuç alamayarak padişaha şöyle demiştir: “Artık bunlar size hayr etmez tedârüklerin görüp yerlerine gayrısın istihdâm buyurun, bir vechile nasîhat kabul etmezler.” (Topal 2001: 643-644)

İsyan bastırıldıktan sonra Mehmed Ağa kendisi de Bostancı Ocağı'ndan yetişmesi dolayısıyla merhamete gelerek, ocağın tamamının tasfiye edilmemesi için padişahı ikna etmiş, isyana karışmayanların ve emektarların affına vesile olmuştur (Defterdar 1995: 826-827; Raşid 1282: 89; Topal 2001: 645).

Müellifin faal olması ve sultana olan yakınlığı vezirlerin dikkatinden kaçmamıştır. Nitekim çok hırslı bir insan olan Yeniçeri Ağası Vezir Çalık Ahmed Paşa sadaret sevdasına düşünce, Silahdar Mehmed Ağa'ya defalarca müracaatta bulunarak bu konuda kendisine yardımcı olmasını istemiştir. Bu durumdan rahatsız olan Mehmed Ağa, sıkıntısını III. Ahmed'e aksettirince padişah, Çalık Ahmed Paşa'nın görevinden azlını emretmiştir. Azil işlemleri Mehmed Ağa eliyle yürütülerek Çalık Ahmed Paşa bostancıbaşıya teslim edilmiştir. Veziriazam Söhraplı Ahmed Paşa'nın azli olayında da mührü hümayunu almakla görevlendirilen Mehmed Ağa, aynı gün Sultan III. Ahmed'in bütün fermanlarını tebliğ eden kişi olmuştur (Raşid 1282: 124; Topal 2001: 647-653).

Silahdar Mehmed Ağa'nın zikredilen faaliyetleri devam ederken sarayda yeni yeni nüfuzlu kimseler türemeye başlamıştır. Bunlardan biri III. Ahmed'in oda lalası olan Uzun Süleyman Ağa'dır. Onun nüfuzu sayesinde, sabık Silahdar Hüseyin Paşazade İbrahim Bey silahdar olmuş ve Mehmed Ağa'ya da vezirlikle eyaletlerden birini kabul etmesi teklif edilmiştir. Fakat Mehmed Ağa bu teklife sıcak bakmayarak emekliliğini istemiştir. Bu talebi uygun görülerek 14 Şubat 1704 (8 Şevval 1115)'te, günde 300 akçe ve bir miktar tayinat ile emekliye ayrılmıştır (Süreyya 1315: 220-221; Topal 2001: 661). Konuyla ilgili saraydan ihrac olunduğuna (Özcan 1989: 686) ve tekaüd akçesi olarak belirlenen miktarın kendi beyanından farklı olarak 200 akçe olduğuna dair farklı görüşler de mevcuttur (Uşşâkî-zâde 2000: 354-355). Bu olanlar karşısında III. Ahmed'in huzuruna çıkan müellif şöyle demiştir: “Hak celle ve alâ hazretleri şevketlü efendimin mübârek vücûd-ı humâyûnlarını hatâsız eyleye. Bu kulları menkûb kalmış bir ednâ çâkerin idim. Bu rütbe ile mesrûr ve bu nân pâre ile memnûn eyledin. Cenâb-ı Bârî ta‘âlâ efendimi iki cihânda mesrûr eyleye (Topal 2001: XVIII).

Sultan da kendisine hitaben:“Ben de senden ve hizmetinden hoşnûd idim. Allah senden hoşnûd ola, etmeğin hayrın göresin” (Topal 2001: XVIII)dedikten sonra, Mehmed Ağa hediyelerini alarak huzurdan ayrılmıştır (Özön 1947: 227-228).

Daha sonra Demirkapı yakınlarında Elvanzade mahallesinde denize nazır bir ev satın alarak oraya yerleşmiş ve Valide Sultan'ın evlatlık olarak yetiştirdiği “Eğlence” lakablı Emine Hanım ile evlenmiştir (22 Aralık 1704/20 Şaban 1116/). Fakat Mehmed Ağa eşini çok çabuk kaybetmiş ve bu hadiseyi eserine şu şekilde kaydetmiştir: “Ve yigirmi birinci Penç-şenbih günü ki, Ağustos'un otuzudur. Sabâh namâzı vaktinde zevcem Emine Hanım çiçekden rihlet-i dâr-ı bekâ eyleyüp bi-emr-i hümayûn Vâlide Câmî'i Türbesi bağçesinde defn olundu. Rahmetu'llâhi aleyh (Topal 2001: 680).

Müellif saray hizmetinden sonra da tarihini yazmaya devam etmiş, fakat olayların dışında kaldığı için, bu kısımları bilgi alabildiği ölçüde ve özet olarak kaleme almıştır. Zamanının olaylarını kaydetmeyi Niş hadisesinin ardından 1721 (1133) sona erdirmiştir (Artuk 1973: 123).

Vefatından bir yıl önce Fındıklı'da Kazancı ve Hacı Receb camileri arasında bir çeşme yaptırmıştır (Artuk 1973: 130). Çeşme aslen güzel mermer işçiliği olan bir eser olmasına rağmen, geçirdiği tamirler sonucunda orijinalliğini yitirmiştir. Yarısı yolun altında kalan ayna taşında iki tane selvi, madalyon şeklinde bir süs ve başka bitki motifleri işlenmiştir. Bunun üstünde *mâşâallâh* ibâresinin yazılı olduğu kitabecik bulunmaktadır. Kemerî dendanlarla süslüdür, sağ ve sol tarafından çeşmeyi çevreleyen taşlarda da taş işçiliği göze çarpmaktadır. Kemerinin iki yanında ise iki adet madalyon bulunmaktadır (Aynur ve Karateke 1995: 167). Musluğu sökülmüş ve suyu akmayan çeşmenin kemerinin üst tarafında büyük bir çatlak vardır. Teknesi çukurda kalmış kitabesinin sağ tarafındaki mermer blok ile üstünde yükselmesi gereken kısım yoktur. Çeşmenin saçak çıkıntısı taşlarının da bir kısmı dökülmüş ve tamire muhtaç bir vaziyettedir (Tanışık 1945: 55). Kitâbesi 76x60 cm ölçülerinde olup, yer yer harekeli celi sülüs beş satırdan ibarettir. Alttaki *mâşâallâh* kısmı ise 31x28 cm ölçülerinde bir mermere hakk edilmiş ve istifli, harekeli, celî sülüsüdür (Aynur ve Karateke 1995: 167). Kitabede ise şunlar yazılmıştır: “Bismi'llâhi'r-rahmâni'r-rahîm lâ-ilâhe illa'llâh Muhammedün-Rasûlullâh sâhibü'l-hayrât ve'l-hasenât Silahdâr-ı şehriyârî Fındıklılı Mehmed Ağa rûhu için el-Fâtiha. Sene 1138 (1725-26)”(Artuk 1973: 130).

Silahdar Fındıklılı Mehmed Ağa'nın ölüm tarihi ve mezarının bulunduğu yer hakkında kaynakların verdiği bilgiler birbirinden farklıdır. Ahmed Refik, asker emeklilerinden olan eski Harbiye Mektebi Müdürü Reşid Bey'in tesadüf eseri 15 Ağustos 1926'da Silahdar Mehmed Ağa'nın mezar taşını bulduğunu ve o zamanki Türk Tarih Encümeni azâlarından iki kişiyi görevlendirerek bu mezar taşını kaybolmayacak bir yere koydurduğunu, bununla ilgili kendisinin haberdar edildiğini söylemekte ve daha sonra Müzeler Umum Müdürü Halil Edhem Bey tarafından bu taşın İstanbul Asâr-ı Atıka Müzesi'ne nakl edildiğini belirtmektedir (Silahdar 1928: IX). Ahmed Refik, muhtemelen mezar taşını görmeden kendisine verilen bilgiler doğrultusunda Mehmed Ağa'nın ölüm tarihini 1723-24 (1136) olarak göstermiştir. Mehmed Süreyya'nın eserinde de aynı tarih zikredilmekle beraber (Süreyya 1315: 221) İbrahim Artuk, Türk İslam Eserleri Müzesi'nde söz konusu taşı görerek estampajını çıkardığını söylemektedir. Buna göre ölüm tarihi açıkça 1726-27 (1139) olarak görülmektedir (Artuk 1973: 130; Bursalı 1342: 69) ve mezar taşında şu satırlar yazılmıştır: “Allâhu

sübhânehu ve ta'âlâ sâbıkan Silahdâr-ı şehriyârî Fındıklılı Mehmed Ağa kuluna bi'l-cümle mü'minîn, mü'minâta rahmet eyleye. Bi-hürmeti'l-Fâtiha 1130”(Artuk 1973: 130).

Yetmiş yaşında iken vefat etmiş olan Mehmed Ağa, Taksim'deki Ayazpaşa Mezarlığı'na defnedilmiştir. Kabri zamanla kaybolmuştur (Ahmed Refik 1933: 15; Bursalı 1342: 69; Fındıklılı İsmet Efendi 1989: 500).

Sultan IV. Mehmed, Sultan II. Süleyman, Sultan II. Ahmed, Sultan II. Mustafa ve Sultan III. Ahmed devirlerini gören Silahdar Mehmed Ağa devlete sadakatle hizmet etmiştir.

2. ESERLERİ

Genel olarak bakıldığında, Silahdar Fındıklılı Mehmed Ağa'nın eseri, tespit edilen nüshalardan *Nusretnâme*'ye ait olan muahhar bir nüsha hariç, bir kitap halinde tertip edilmesi, olayların kesintisiz devam etmesi, sayfa numaralarının iki eser arasında kesilmeden devam etmesi gibi sebeplerden dolayı *Silahdar Tarihi* adıyla tek bir eser gibi görünse de, *Zeyl-i Fezleke* ve *Nusretnâme* adlarıyla farklı iki eser olarak kabul edilmektedir. Çünkü daha önce belirtildiği gibi, Silahdar Mehmed Ağa, tarihinin 1654-1695 (1065-1106) yılları arasını ihtiva eden bölümünü *Zeyl-i Fezleke* olarak adlandırırken, aynı tarzda yazılmış ve bunun devamı niteliğinde olan, 1695-1721 (1106-1133) yılları arasını kapsayan kısmına ise II. Mustafa'nın emriyle *Nusretnâme* adını vermiştir. Dolayısıyla bunlar iki ayrı eser olarak kabul görmüştür.

2.1. Zeyl-i Fezleke

Silahdar Mehmed Ağa, yukarıda kısaca belirtildiği gibi, eserini Kâtib Çelebi'ye olan hayranlığı sebebiyle, (Topal 2001: XXI) onun *Fezleke*'sinin kaldığı yerden yazmaya devam etmiş ve bu sebeple *Zeyl-i Fezleke* olarak adlandırmıştır.

Mehmed Ağa, daha önceleri yazılan tarih kitaplarını ve mecmu'aları okuyarak tarih bilgisini geliştirdiğini, Kâtib Çelebi'nin *Fezleke*'sini bitirdiği yerden yani 1654 (1065) tarihinden itibaren kendi eserini yazmaya başladığını ve *Zeyl-i Fezleke* adını verdiğini, eserin mukaddimesinde belirtmektedir.

Müellif, klasik vakayiname tarzındaki eserinde, olayları yıl yıl tasvir etmiştir ve sonunda o yıl içinde ölen devlet ricalinin biyografisini vermiştir.

1654 (1065)'ten 7 Şubat 1695 (1106 Cemaziyelahir)'e kadar yazılmış olan eserin içeriği, 17. yüzyılın ikinci yarısını kapsayan ve Osmanlı tarihi açısından büyük önem taşıyan

başlıca şu olaylardan oluşmaktadır; uzun yıllardır süre gelen Celali isyanları ve aynı şekilde devam eden Kadızadeliler meselesi, diğer yandan sipahilerin isyan ederek saraya yürümleri sonucunda, kendilerine teslim edilmesini istedikleri otuz devlet adamını alarak Sultanahmet'te bir çınar ağacına asmaları dolayısıyla “Vaka-i Vakvakiye” olarak da adlandırılan “Çınar Vakası” hadisesi ve Köprülüler Dönemi'nin başlamasıyla Sadrazam Köprülü Mehmed Paşa'nın bu olaylar karşısında almış olduğu önlemler, Bozcaada'nın geri alınması ve Erdel isyanının bastırılması; Fazıl Ahmed Paşa'nın sadareti döneminde meydana gelen Uyvar seferi, Novigrad ve Yenikale'nin fethi, Saint-Gotthard Muharebesi, Vasvar Antlaşması, Kandiye muhasarası, Girit'in fethi, Kamanıçe'nin fethi, Bucaş Antlaşması; Merzifonlu Kara Mustafa Paşa'nın sadareti ve Osmanlı'nın dönüm noktalarından biri olan II. Viyana seferi ve yenilgi sonrasında Kara Mustafa Paşa'nın idamı, ard arda gelen bozgunlar, IV. Mehmed'in hal'i, II. Süleyman'ın padişah olması, Fazıl Mustafa Paşa'nın sadareti ve Salankamen muharebesinde şehit olması, Zülfikar Efendi'nin Viyana elçiliği gibi önemli siyasi olayların yanı sıra, Valide Turhan Sultan tarafından inşası tekrar başlatılan Yeni Cami'nin tamamlanarak ibadete açılması, Şehzade Mustafa'nın doğumu, ayrıca aziller ve tayinler, yangınlar, depremler, ay ve güneş tutulması, kuyruklu yıldızın görünmesi, elçi geliş ve gidişleri gibi pek çok sosyal olayları ve Selanikli dönmelerin meşhur hahamı Sabatay Sevi'nin Müslümanlığı nasıl kabul ettiği gibi ilginç konuları içermektedir.

Silahdar Mehmed Ağa, *Zeyl-i Fezleke*'sinin Köprülüzade Fazıl Ahmed Paşa'nın son zamanlarına kadarki kısmını (1654-1676/1065-1087) yazarken, Naima ile Raşid'in de kaynaklarından olan, başta Abdurrahman Abdi Paşa'nın *Vekāyi'nâme*'si olmak üzere, Kara Çelebizade Abdülaziz Efendi ve Vecîhi gibi müverrihlerin kaynaklarına başvurmuştur. Merzifonlu Kara Mustafa Paşa'nın sadaretinden sonraki kısmını ise tamamen kendi müşahedelerine dayanarak yazmıştır. Ancak, II. Viyana seferini kaleme alırken, Teşrifatçıbaşı tarafından yazıldığı kabul edilen *Vakāyi'-i Beç* adlı günlüğü kullanmış, yine Zülfikar Efendi'nin Viyana sefaretine dair mükaleme takririni eserine kaydettiğini de şu ifadelerle beyan etmiştir: “İş bu muharrir-i vakāyi' hakîr dahî Zülfikār Efendi'den mükâleme cerîdesin getirüp bir sûretin yazup aldım. Sene be-sene bütün târîhe geçürmek murâd eyledim Lâkin on cüz' miqdâr tatvîl-i kelâm bir kitâb olmağın ancak netîce-i mükâlemesin ve çekdüğü âlâm ü şedâyidinin bir miqdârın intihâb ve bu mahalle tesvîd eyledim” (*Zeyl-i Fezleke* 2369: 194b).

Müellif, tarihini III. Ahmed zamanında tamamlayıp, padişaha takdim etmiştir. Bunu da şu şekilde ifade etmiştir: “Pâdişâh-ı cihân es-sultân ibnû's-sultân es-Sultân el-Gâzî Ahmed Han ibnû's-Sultân Mehmed Han ibnû's-Sultân İbrâhîm Han hazretlerinin 1115 senesi Rebî'ülâhir'in onuncı Çehâr-şenbih günü cülûs-ı hümâyûn-ı meymenet-makrûnlarında çukadâr-ı hâssa bulunup, der-akab silâhdârlık hizmetiyle şeref-yâb ba'de nâ'il-i pâre-i çirâğ-ı tekâ'üd ihsânlarıyla behre-yâb buyurdılar. *Fe-li'llâhi'l-hamd* tahrîrine sa'y u gûşîş eylediğim tevârihin dahı zamân-ı sa'âdet-iktirânlarında itmâm-ı müyesser olmağın pâygâh-ı Süleymân bargâhlarına ihdâya icrâ kılındı” (Zeyl-i Fezleke 2369: mukaddime).

Ahmed Refik Bey, *Zeyl-i Fezleke*'yi, 1928 yılında, Türk Tarih Encümeni Külliyyatı vasıtasıyla, iki cilt halinde *Silahdar Tarihi* adıyla neşretmiştir. Müellifin hayatına ve nüshaların özelliklerine dair ilave ettiği mukaddimeyle de değerli bilgiler vermiştir.

2.1.1. Nüshaları ve Özellikleri

Zeyl-i Fezleke'nin tespit edilen yedi nüshası vardır. Bunlardan üçü İstanbul'un çeşitli kütüphanelerinde, biri Manisa Genel Kütüphanesi'nde biri Viyana National Bibliothek'tedir. Ayrıca müstakil bir nüshanın Türk Tarih Kurumu Kütüphanesi'nde, Ahmet Refik Bey'in, eserin neşrinde kullandığı Halis Efendi nüshasının ise nerede olduğu bilinmemektedir.

2.1.1.1. Veliyyüddin Efendi Nüshası (Bayezid Devlet Ktp.) nr. 2369

Nusretnâme ile beraber tanzim edilmiştir. Tek ciltten oluşan nüsha 329 yapraktır. *Zeyl-i Fezleke* 213a'ya kadardır, *Nusretnâme* 213b'den itibaren başlamaktadır.

Nüsha, 1065 yılı olayları ile başlayıp, 1106 yılı olaylarından, “Hurûc-ı Bebe Süleyman” başlığına ait, “...Sultân Ahmed Han hazretlerinin icmâl-i saltanatı bu mahalde encâma irdi. *Rahmetullâhi aleyh rahmeten vâsi 'a'*” ifâdesiyle sona ermektedir.

Çerçevesiz olan eserin muhtelif yerlerinde boşluklar bırakılmış, zaman zaman da kenarlara çıkma yapılarak ilaveler yapılmıştır. Silinmek istenen ifadeler kırmızı kalemle çizilmiş, bazen de yazılan konuyla ilgili bir mektup veya hattı hümayun suretinin yer aldığı sayfa, bahsi geçen yere yapıştırılarak eklemeler yapılmıştır. İlk sayfada yer alan, “Enderun-ı humâyûnda evvelen sır kâtibi, sonra silâhdâr olan Fındıklılı Mehmed Efendi'nin kendi hattı ile olan târihtir” kaydı ve Şeyhülislam Veliyyüddin Efendi'nin vakıf mührü vardır. Yazıldığı tarihe dair eserde bir kayıt bulunmamakla beraber hatime kaydı da yoktur.

Ebadı 440x170 mm, sayfalarda genel olarak 60-65 satır bulunmakla beraber bazen 70 satıra çıkan sayfalar da vardır, hattı divanî kırmızı, başlıkları kırmızı mürekkeple yazılmış, kâğıt türü Ali Kurna, cilt türü mukavvadır. Başında fihristi bulunmamaktadır.² Sayfa numaralandırılması yeni rakamlarla yapılmıştır.

Ayrıca, Silahdar Mehmed Ağa'nın kendi mukaddimesi yer almakla beraber, bu mukaddimenin altında, Türk Tarih Encümeni Kütüphanesi nüshasından alınarak buraya sonradan eklendiğine dair şöyle bir not düşülmüştür: “Bu mukaddime kitabın İstanbul'da bulunan dört beş nüshasından ancak Türk Tarih Encümeni Kütüphanesi mevcut mukaddimede görülüp bi'l-istinsâh teberrüken ve hediye eden bu nüshaya ilave edilmiştir. 19 Şevval 1346. Mâ-hâzâ kitabın 213 rakamlı sâhifesinin zahrında bu mukaddimenin manzum kısmı aynen mevcut yalnız “bu fakîr-i hakîr” diye başlayan mensûr kısmı başka şekilde mukarrer olduğu esnâ-yı istinsahda görülmüştür.

2.1.1.2. Yıldız (İstanbul Üniversitesi Ktp. T.) nr. 5982

Zeyl-i Fezleke, Nusretnâme ile beraber iki ciltten oluşmaktadır;

Birinci cilt, 1065 yılı olayları ile başlayıp, “Kara İbrahim Paşa” başlığı altında “...hasûd u mütekebbir ve mâldâr bir âdem idi” ifâdesiyle son bulmaktadır. Bu cilt 502 yapaktır.

İkinci cilt ise, “IV. Mehmed'in hal'i ve II. Süleyman'ın cülûsu” ile başlayıp, *Zeyl-i Fezleke* kısmı, “...Sultân Ahmed Han hazretlerinin icmâl-i saltanatı bu mahalde encâma irdi. “Rahmetullâhi aleyh rahmeten vâsi'a” ifâdesiyle bu cildin 249'uncu sayfasında sona ermekte ve buradan itibaren *Nusretnâme* devam etmektedir. Bu cilt toplam 663 yapaktır.

Ölçüler 300x180mm, ser-levha müzehheb, cedveller yaldızlı, başlıklar kırmızıdır. Sayfalar Arapça rakamlarla numaralandırılmıştır. Eserin sayfa kenarlarına eski harflerle “Veliyyüddin Efendi nüshasından istinsahtır” kaydı düşülmüştür (Topal 2001: XXVIII).

İstinsah tarihi belli değildir fakat müstensihin ismi eserin sonunda şu ifadelerle yer almıştır, “Ketebehü'l-hakîrül-fakîr Muhammed el-Kâdî”.

2.1.1.3. Çañnigir (Manisa Genel Ktp.) nr. 5040/1-2

Zeyl-i Fezleke, Nusretnâme ile beraber üç ciltten oluşmaktadır.

Birinci cilt diğer nüshalarımızda olduğu gibi 1065 yılı olayları ile başlayıp, 1094 yılı olaylarından, “Vusûl-i serdâr-ı a'zam be-sahrâ-yı kal'a-i Üstolni-Belgrad” başlığına ait,

² İstanbul Kütüphaneleri Tarih-Coğrafya Yazmaları Katalogları, İstanbul 1944, s. 260.

“...ve Ali Paşa'ya hil'at giydirildi” ifâdesiyle son bulmaktadır. En sonunda kırmızı kalemle “Ömeri'l-ma'rûf be-Hisârî, 1205” ibâresi mevcuttur. Bu cilt ilk on sayfası fihrist olmak üzere 477 yapraktan oluşmaktadır.

İkinci cilt ise “Feth-i Kal'a-i Tata” olayı ile başlayıp, *Zeyl-i Fezleke* kısmı, “...Sultân Ahmed Han hazretlerinin icmâl-i saltanatı bu mahalde encâma irdi. “Rahmetullâhi aleyh rahmeten vâsi'a” diyerek, bu cildin 370b sayfasında son bulmaktadır ve buradan itibaren *Nusretnâme* ile devam etmektedir.

Bu cildin sonunda “Ketebehü'l-fakîrû'l-hakîr ilâ-rahmeti Rabbihi'l-kadîr, Ömerü'l-ma'rûf be-Hisârî,” mühürde ise, “Hâzâ kitâbü şerîf-i izz vakfu'l el-hâc Eyyüb” şeklinde müstensihinin ismi, mahlası ve vakıf kaydı zikredilmektedir. Dokuz sayfalık fihristle beraber toplam 394 yapraktır.

Her iki ciltte de fihristten sonra şu ifadelerin yer aldığı birer mukaddime mevcuttur: “İşbu, kitâb-ı letâfet-me'âb ki, tevârîh-i Âl-i Osman ebeda'llâhü mülkühüm ilâ inkırâzi'z-zamân miyânında kemâl-i sıhhat-ı takrîr ile memdûh u mu'teber ve vücûdı nâdir bir nüsha-yı bî-bedel olduğu müselleme olmağla, bu abd-i hakîrini ser-çukadârân-ı rikâb-ı kâmyâb-ı Sultan Selîm Han ibn-i Mustafâ Han müceddeden ketb ü imlâsına sarf-ı himmet ve tashîh-i ibârâtına bezl-i mukadderat eyleyüp, *el-hamdüli'llâhi ta'âlâ* işbu bin iki yüz beş senesi hilâlinde resîn-i dercine hüsnü hitâm olunduğunu îmâ ve vesîle-i hayr du'â olunmak için bu vechile işbu mahalle işâret olunmuştur. *Îlâ mâşâa'llâhi ta'âlâ* mütâla'asıyla karînü'l-ayn olan ihvân-ı bâ-safâdan bu eseri celîlin ibkâsını îfâ-i refâtında zikr-i bi'l-hayr ile yâd buyurmaları mes'ûl ü mütevakkı'dır.”

1791 (1205) senesinin sonu olarak kitabın istinsah tarihi net bir şekilde burada da zikredilmiştir.

Ebadları 360x215mm olup, sayfalar düzgün bir nesihle yazılmış, 31 satır mevcuttur. Fihrist ve metin başlıkları müzehheb, kağıd türü Venedik'tir. Cetveller yaldızlı, başlıklar kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Cildi muhtemelen saray işi, şemseli ve mikleblidir (Parmaksızoğlu 1952: 3). Sayfa numaralandırılması yalnızca Arapça rakamlarla yapılmıştır.

2.1.1.4. Hazine (Topkapı Sarayı Müzesi Ktp.) nr. 1336-37

Manisa nüshasında olduğu gibi *Nusretnâme* ile beraber üç cilt olarak tanzim edilmiştir.

Birinci cilt diğer nüshalarla aynı şekilde 1065 yılı olayları ile başlayıp, 1094 yılı olaylarından, “Âmeden-i kılıç kaftan, be-rikâb-ı hümâyûn” başlığına ait, “Bezm-i dünyâdan göçdi, Bezm-i derdmend” mısrası ile son bulmaktadır.

Kitabın sonunda “nemek et fakîr Mehmed Şâkir fî sâkin-i Galata hâne-i seferli” ifadesiyle müstensihin adı ve nereli olduğu bilgisini mevcuttur. Dokuz sayfalık fihristle beraber 437 sayfadan oluşmaktadır.

İkinci cilt, “Asâkir-i İslâm Raba suyun ubûr ideliden berü feth ü ihrâk olan kal‘alar ve palankalar” başlığıyla başlayıp, bu cildin sonunda “...Sultân Ahmed Han hazretlerinin icmâl-i saltanatı bu mahalde encâma irdi. “Rahmetullâhi aleyh rahmeten vâsi‘a” diye bitmektedir. *Nusretnâme* ise üçüncü ciltle başlamaktadır. İkinci cilt, beş sayfa fihristiyle beraber 369 yapaktır.

Ebadları, 310x170mm, 31 satırdır. Kâğıdı âharlı, ser-levhası müzehheb, cetvelleri kırmızı, cildi miklepli ve yaldızlı, şemseli ve koyu kahverengi deridir (Karatay 1961: 282-283). Bu cildin müstensihi ve istinsah tarihi kayıtlı değildir. Nüshanın üzerinde biri Arapça rakamlarla ve diğeri yeni rakamlarla olmak üzere iki defa numaralandırma yapılmıştır.

2.1.1.5. Viyana National Bibliothek, nr. 1095³

Viyana'daki nüsha dört cilt ve 1365 yapaktır. *Zeyl-i Fezleke* ile *Nusretnâme* ayrı eserler olarak düşünülmeden istinsah edilmiştir. *Zeyl-i Fezleke* üçüncü cildin son bölümünde bitmektedir.

Divanî hattile yazılmış 31 satırdan oluşan sayfalarda bend başları ve kenar yazıları kırmızıdır (Babinger 1982: 278).

2.1.1.6. Türk Tarih Encümeni (Türk Tarih Kurumu Ktp.) nr: 521

Sadece *Zeyl-i Fezleke*'nin iki cilt halinde istinsah edildiği bir nüshadır. Şu an Türk Tarih Kurumu Kütüphanesi'nde bulunan bu nüshanın birinci cildi, diğer nüshalardaki gibi 1065 yılı olaylarıyla başlamakla beraber diğer nüshalarda bulunmayan, “Hudâ'ya hamd ü minnet ola her ân, O'dur lutfi iden insâna her an...”mazmunuyla giriş yapılmıştır. Bu cilt, “kapu kethudâsı olan Çavuşbaşı Kadıköylü Mehmed Ağa ve ba‘zı” ifadesiyle son bulmaktadır ve yaprak sayısı 320'dir.

İkinci cilt, “ahbâbı kendüye yazmışlar, pâdişâh hazretleri...” diye başlayıp, diğer nüshalarımızdaki gibi “ Rahmetullâhi aleyhi rahmeten” ifadesiyle son bulmaktadır. 280 yapaktır.

Mustafa Meylî isimli birisinin temellük kaydı ve mührü vardır.

³ Hem Avusturya elçiliği vasıtasıyla hem de Türk Tarih Kurumu aracılığıyla bu nüshaya ulaşmaya çalıştık fakat bu numarada böyle bir nüshanın kayıtlı olmadığı bilgisi verildi.

Ebatları ise; kâğıt boyutu, 293x195, yazı alan boyutu, 230x120'dir. Yazı türü nesih, sayfalarda 33 satır mevcuttur. Ser-levha müzehheb, cetveller yaldızlı, başlıklar kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Sırtı meşin üzeri bez kaplı, mukavva ciltli, zencirekli ve şirazelidir⁴. Başında fihristi bulunmamaktadır ve sayfa numaralandırılması yalnızca yeni rakamlarla yapılmıştır.

2.1.1.7. Halis Efendi Nüshası

Ahmet Refik Bey bu nüshayı, *Silahdar Tarihi* neşrinde karşılaştırma için kullanmıştır. Mukaddimesinde de, Halis Efendi nüshasının yeni yazılmış bir istinsah olduğunu ve 1094 senesinden sonrasının olmadığını belirtmiştir. Bu durumda, bu nüshada *Zeyl-i Fezleke* kısmı bile on iki yıl eksiktir. Dolayısıyla kullanılması çok elzem bir nüsha olmadığı anlaşılmaktadır. Hangi kütüphanede olduğu bilinmemektedir.

2.1.2. Kaynakları

Bir tarih yazarının kendisinden önceki dönemleri yazarken yazılı veya sözlü bazı kaynaklardan yararlanmaması imkânsızdır. Lakin Osmanlı tarih yazarlarının pek çoğu tarih eserlerini kaleme alırken faydalanmış oldukları kaynakları zikretmemişlerdir. Bu da günümüzde kroniklerle uğraşan tarihçilerin tahlil çalışması yaparken işini zorlaştırmaktadır. *Zeyl-i Fezleke*'nin kaynaklarının tespiti kolaylaştıran en önemli unsur müellifin kullanmış olduğu kaynaklardan eserinde bahsediyor olmasıdır. Eserinin büyük bir bölümünü kendi gözlemleriyle anlatan Silahdar Mehmed Ağa, söz konusu olan eserini 1654 yılından itibaren yazmaya başlamıştır ve kendi müşahedelerine dayanan 1676 yılına kadar olan kısmı için, Kara Çelebizâde Abdülaziz Efendi, Abdurrahman Abdi Paşa ve Vecîhi'nin eserlerine müracaat etmiştir. Kamanîçe'nin fethinin yer aldığı bölümde ise, Abdurrahman Abdi Paşa'nın yanısıra Hacı Ali Efendi'nin *Tarih-i Kamanîçe*'sini kullanmıştır.

Kaynaklarından Abdi Paşa ve Vecîhi'nin isimlerini eserinde bizzat zikretmiştir.

Sonrası içinse kendi müşahedelerinin yanısıra, II. Viyana seferi için Teşrifatçıbaşı'nın günlüğünden büyük ölçüde faydalanmış ve 1688'de Viyana'ya elçi olarak gönderilen Zülfikar Efendi'nin, dört yıl orada göz hapsinde tutulduğu yılları anlatan sefaretnamesinden uzun alıntılar yapmıştır. Zülfikar Efendi'nin sefaretnamesini kaynakları arasında zikrederken, Teşrifatçıbaşı'nın günlüğünü kullandığına dair bir işarette bulunmamıştır.

⁴Türk Tarih Kurumu Kütüphanesi, Yazma Eser Bibliyografik Künye Fişi.

Yazılı kaynakların dışında, “el-uhdetü ale'r-râvî”, (Zeyl-i Fezleke 2369: 10a-25b-121a-131b-136b-138b); “mesmû'dur”, Zeyl-i Fezleke 2369: 206a); “bir rivâyetde”, Zeyl-i Fezleke 2369: 20b-126b-163b); “haber aldım” Zeyl-i Fezleke 2369: 66a- 186b) gibi kullanmış olduğu ifadelerden işitdiklerini de değerlendirdiği anlaşılmaktadır.

2.1.3. Kaynak Değeri

Silahdar, yukarıda kaynakları bölümünde de belirttiğimiz gibi, eserini yazarken kendinden önceki devri, daha önce yazılan kaynaklara başvurarak kaleme almıştır. Fakat bu eserlerde bulunan bilgileri olduğu gibi nakletmemiş, kaynaklarını birbiriyle kıyaslayarak eksiklikleri diğer kaynaklardan tamamlamıştır. Böylece *Zeyl-i Fezleke*'nin söz konusu kaynaklara nazaran hepsinden daha tafsilatlı bilgiler içerdiği rahatlıkla söylenilebilir.

Kendi dönemi içinse, olayların içinde olmasına rağmen, zaman zaman başka kaynakları kullanmaktan çekinmemiş ve kendi müşahedeleriyle beraber yaşadığı dönemi de oldukça ayrıntılı bir şekilde kaleme almıştır.

II. Viyana kuşatması ve sonrası için Silahdar'ın eseri ayrı bir önem taşımaktadır, çünkü bu sefere bizzat katılmış olması dolayısıyla, yazdıkları kendi gözlem ve tecrübelerine dayanmaktadır.

Türklerin 1526 ve 1683 Viyana Kuşatmaları Bibliyografyası ve İkonografyası incelendiğinde 2446 basılı eserden Türkler'in batılı araştırmacıların istifadesine sunulmuş konuyla ilgili tek bir belge bulunmakta, bu da Raşid'den faydalanarak konuyu ele almış olan Joseph Hammer-Prugstall'ın *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi* ve Joseph Hormayr'ın *Türk Tarihi El Kitabı*'nda yer alan ve yine Raşid'den alınarak aktarılmış olan bir bölümdür, diyen ve “II. Viyana Kuşatması Üzerine Osmanlı Kaynakları” başlıklı bir yazı kaleme alan Kreutel, (Kreutel 1970: 11-12) Raşid'in ise Defterdar Sarı Mehmed Paşa'nın yazdıklarından istifade ettiği ve her ikisinde de bu olayın çok kısa ve yüzeysel olarak ele alındığını söylemektedir. Dolayısıyla Osmanlı tarihi araştırmacılarının da genel olarak bu kaynaklara bağlı kaldığından, bu önemli olayın üstünkörü anlatıla geldiği iddiasında bulunmaktadır.

Dönemin orijinal (Türkçe) üç ana kaynağı vardır. Biri, Silahdar'ın yazdığı *Zeyl-i Fezleke*, biri Teşrifatçıbaşı'nın tuttuğu günlük, diğeri de Hasan Esîrî'nin tarih-coğrafya üzerine yazılmış olan eserinde yer alan bir bölümdür. İlgili bölüm Mehmed Arif tarafından yayınlanmıştır (Arif 1328: 1071-1075). Fakat Hasan Esîrî, bahsi geçen konuyla ilgili, Teşrifatçıbaşı ve Silahdar gibi ayrıntı ve temel bilgiler vermemektedir.

Silahdar'ın tarihinde konuyla ilgili bilgiler Teşrifatçıbaşı'nın günlüğünü de içerecek şekilde kendi gözlemlerinden oluşan tamamlayıcı ve aydınlatıcı eklemelerle daha da geniş olarak yer almıştır.

II. Viyana bozgunu sonrasında, Kutsal İttifak oluşturan Avrupalı devletlerin, Osmanlı'ya karşı dört ayrı cepheden saldırması Osmanlı Devletini oldukça zor duruma sokmuştur. Osmanlı Devleti bu savaşlarda zaman zaman başarı kazansa da Salankamen'de ağır bir yenilgi almıştır. 1699 yılında Karlofça Antlaşması'na kadar devam eden on altı yıllık sürecin yaklaşık on iki yılı için de Silahdar'ın *Zeyl-i Fezleke*'si ana kaynak olması nedeniyle değerlidir.

2.1.4. Tesirleri

Silahdar Fındıklılı Mehmed Ağa, 1654-1695/1065-1106 yılları arası tarihi olayları ihtiva eden değerli bir eser meydana getirmiştir fakat sonrasında bu eser tarihçilerin pek fazla ilgisini çekmemiştir. Bunun nedeni, Silahdar Mehmed Ağa'nın iyi bir eğitim alarak ilmiye sınıfından gelmemiş olması, sarayda pek çok görevde bulunan müellifin tarih yazmak gibi asli görevinin olmaması, belki de en önemli sebebi 1695/1106 yılında bitmiş olan eserini (*Zeyl-i Fezleke*), 1721/1133 yılında bitirdiği *Nusretnâme*'si ile beraber, takip eden yıllarda III. Ahmed'e takdim etmesi olabilir. Çünkü yazımı bittikten sonra eserin takdim edilmesi için yirmi beş yıl beklenmiştir. Bahsettiğimiz bu ihtimaller, Silahdar Mehmed Ağa'nın kendisinden sonraki yazarlar tarafından fazla bilinmediğini ya da kullanılmadığını düşündürmektedir. Sonrasında ise eserin basılmaması da, bu görüşü destekler niteliktedir. Dönemin tarihçilerinden Defterdar Sarı Mehmed Paşa'nın *Zübde-i Vekayiât*'ı ile Silahdar Mehmed Paşa'nın *Zeyl-i Fezleke*'si aynı dönemin olaylarını ihtiva etmeleri nedeniyle aralarında bir paralellik söz konusudur. Defterdar Mehmed Paşa'nın kendi eserini yazmaya başlamasından (1704/1116) (Defterdar 1995: XXXVI) neredeyse on yıl önce tamamlanmış olan *Zeyl-i Fezleke*'yi kaynak olarak kullanmamış olmasını da, bu nedene bağlarsak doğru olur kanaatindeyiz.

18 Şubat 1715 (13 Safer 1127)'ta vakanüvislik vazifesine tayin edilen Raşid'e III. Ahmed'in padişahlığından itibaren olayları yazma görevi verilmiştir. Fakat daha sonra 1718 (1130) yılında Nevşehirli Damad İbrahim Paşa'nın emriyle, Naima'nın bıraktığı yerden, yani 1660 (1071)'dan 1703 (1115) yılına kadar olan hadiseleri tamamlayıp, 1660-1721 (1071-1134) seneleri arasını kapsayan bir eser⁵yazmıştır (Defterdar 1995: LXII). Dolayısıyla *Raşid Tarihi* ile *Zeyl-i Fezleke* arasında da ihtiva ettikleri yıllar ve

⁵ Raşid Mehmed, **Tarih**, İstanbul 1282.

konular bakımından paralellik vardır ve yine Raşid'in eserini yazmaya başladığı tarih itibariyle baktığımızda *Zeyl-i Fezleke* yaklaşık yirmi yıl önce tamamlanmıştır fakat araştırmalarımız sonucu *Raşid Tarihi* ile aralarında eserimizin kaynak oluşturduğuna dair bir bağlantı kurulamamıştır. Ancak Raşid, eserinde Silahdar'ın *Nusretnâmesi*'ni kaynak olarak kullanmıştır (Köprülü 1947: 476).

Bir başka husus, Osmanlı tarih yazarlarının, Silahdar Mehmed Ağa yerine, vakanüvislik vazifesine tayin olarak, Silahdar'la paralel dönemleri kaleme almış olan Raşid'in daha ziyade tanınmış olması ve bu sebeple onun eserinden faydalanmayı tercih etmiş olmaları muhtemeldir.

Bu eseri, tespit edebildiğimiz kadarıyla kaynak olarak ilk kullanan tarihçi Ahmed Cavid Bey⁶'dir.

Yine tarih araştırmalarında günümüzde de sıkça başvuru alan, İsmail Hami Danişmend, *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*⁷'nin III. cildinde *Zeyl-i Fezleke*'yi kaynak olarak kullanmıştır. İsmail Hakkı Uzunçarşılı ise tarihinin III. cildinin I. ve II. kısımlarında⁸ *Zeyl-i Fezleke*'den önemli ölçüde faydalanmıştır.

2.1.5. Üzerinde Yapılan Çalışmalar

Tespit edebildiğimiz kadarıyla, *Zeyl-i Fezleke* ile ilgili çalışmalardan en önemlisi, daha önce de bahsedilen, Ahmed Refik Bey'in *Silahdar Tarihi* adlı çalışmasıdır. İlave ettiği mukaddimede, müellifin hayatıyla ve nüshaların özellikleriyle ilgili de çok önemli bilgiler vermiştir.

Yine Ahmed Refik Bey'in yazmış olduğu, *Fındıklılı Silahdar Mehmed Ağa* adlı bir kitabı vardır, bunda Silahdar'ın hayatı ve eserinden seçilmiş bazı parçalar yer almaktadır.

Ahmet Refik Bey'in *Âlimler ve Sanatkârlar* adlı çalışmasında da Silahdar Mehmed Ağa'nın biyografisi yer almaktadır.

Mustafa Nihat Özön'ün *Silahdar Tarihi*'nden oluşturduğu *XVII. Asır Saray Hayatı* isimli eseri bulunmaktadır.

⁶ Ahmed Cavid Bey, **Müntehabât**, (Haz. Adnan BAYCAR), İstanbul 2004.

⁷ DANIŞMEND İsmail Hami, **İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi**, C. 1-4, İstanbul 1972.

⁸ UZUNÇARŞILI İsmail Hakkı, **Osmanlı Tarihi**, Ankara 1982-1983.

Falih Rıfki Atay'ın Merzifonlu Kara Mustafa Paşa'nın idamına ilişkin bir makalesi, Silahdar Mehmed Ağa'dan sadeleştirilerek kaleme alınmıştır⁹.

Silahdar Fındıklılı Mehmed Ağa ile ilgili, İbrahim Artuk ve Abdülkadir Özcan'ın da birer makaleleri bulunmaktadır.

Burada bahsedip te dipnotta gösterilmeyen bilgiler daha önceki bölümlerde atıf olarak gösterilmiş olması sebebiyledir.

2.2. Nusretnâme

Yukarıda da izah ettiğimiz gibi, *Zeyl-i Fezleke*'nin devamı niteliğinde olan ve II. Mustafa'nın emriyle *Nusretnâme* olarak isimlendirilen eser, ihtiva ettiği konular açısından iki bölümde ele alınabilir (Özcan 1994: 196). Müellifin saray hizmetinde olduğu yılları (1695-1703/1106-1115) kapsayan ilk kısımda ve kendi gözlemlerine dayanarak, II. Mustafa dönemini ayrıntılı olarak anlatmaktadır (Topal 2001: XXV). Dönemin en önemli olaylarından olan II. Mustafa'nın Avusturya seferleri, Zenta Faciası, Karlofça Antlaşması, Edirne Vak'ası ve donanmanın icraatları, bu bölümde yer almaktadır.

İkinci kısımda ise, 1704-1721 (1116-1133) yılları arasındaki olayları ele almıştır. Bunlardan en önemlileri: Baltacı Mehmed Paşa'nın Rusya seferi, Purut Antlaşması ve Kırım'daki hanlık mücadeleleridir. Bu kısmı saraydan ayrıldıktan sonra yazdığı için daha muhtasardır. Müellif burada daha çok duyduklarını değerlendirmiştir (Özcan 1994: 196).

Silahdar Mehmed Ağa, bu eserini yazarken asıl önemli kısmını kendi gözlemlerine dayanarak yazmıştır. Kullandığı başlıca kaynakları Nazmizâde Murtazâ'nın *Târîh-i Seferü'l-Basra* adlı eseriyle şifâhî kaynaklardır (Topal 2001: XXXII).

Vakanüvis Mehmed Raşid, Örfî Mahmud Ağa, Ahmed Cavid ve Ahmed Resmî Efendi, *Nusretnâme*'yi kaynak olarak kullanmışlardır. Raşid özellikle 1695-1703 yılları arası olayları için *Nusretnâme*'den yararlanmış fakat bunu belirtmemiştir (Köprülü 1947: 476).

Nusretnâme İsmet Parmaksızoğlu tarafından sadeleştirilerek neşredilmiştir.¹⁰ Mehmet Topal tarafından, eserin tahlil ve metin çalışması yapılmıştır.

3. SİLAHDAR FİNDIKLILI MEHMED AĞA'NIN TARİHÇİLİĞİ VE ÜSLUBU

⁹ ATAY Falih Rıfki, "II. Viyana Kuşatması, Kara Mustafa Paşa'nın İdamı ve Bozgunu", **Hayat Tarih Mecmuası**, Yıl 1, C. 2, S. 8, İstanbul, Eylül 1965.

¹⁰ Silâhdar Fındıklılı Mehmed Ağa, **Nusretnâme I-II**, (Sad. İsmet PARMAKSIZOĞLU), İstanbul 1962-63.

3.1. Tarihçiliği

Silahdar Fındıklılı Mehmed Ağa, yukarıda yazarın hayatı bölümünde de belirtildiği gibi, *Zeyl-i Fezleke*'nin mukaddimesinde, “Cilvegâh-ı tevârîh-i mütekaddimîn ve ârâm-câ-yi mecmû‘a-i müte‘âhirîni tetebbu‘ ve ahvâl-i âsâr-ı sâlifeyi fehm ile behredâr olarak selîkamız buna zâhib olmağın, zamân-ı saltanat-ı mülûk-i selefi tahrîr iden, ehl-i kalemden fâzıl, Kâtib Çelebi nâm kâmil-i vücûdun *Fezleke Târîhi*'nin hâtîme-pezîr olduğu mahalden zeyl itmek ârzûsuyla, bin altmış beş târîhinden beri vakâyi‘i teccessüs-i kâsırâne reh-yafte-i sem‘-i husûl ve ekserî manzûrımız olmağın kader-i kemterâne tahrîr ve licâme-gîn-i siyeh-fâm-ı nâmeye tâziyâne-zen azîmet ve *Zeyl-i Fezleke* nâmın tesmiye itmişidim” sözleriyle, daha önceleri yazılan tarih kitaplarını ve mecmu‘aları okuyarak tarih bilgisini nasıl geliştirdiğini belirterek, Kâtib Çelebi'nin *Fezleke*'sini bitirdiği 1654 (1065) tarihinden itibaren kendi eserini yazmaya başladığını ve eserine *Zeyl-i Fezleke* adını verdiğini söylemektedir.

“Muharrir-i vekâyi‘-i hakîr müverrih Mehmed kemterleri” (Topal 2001: XLV) sözleriyle tarihçi yönünü vurgulayan Mehmed Ağa, hayatı bölümünde de bahsettiğimiz gibi sarayda önemli hizmetlerde bulunduğu devlet ve saltanat haberlerini çok yakından takip etmiş, memuriyet hayatı boyunca pek çok olayın içinde bizzat bulunmuştur. *Zeyl-i Fezleke*' sinin, Merzifonlu Kara Mustafa Paşa'nın sadaretinden, II. Mustafa'nın cülûsuna kadar olan kısmı ve *Nusretnâme*'sinin ise 1695-1703 (1106-1115) yılları arasını anlatan bölümleri kendi müşahedelerine dayanması sebebiyle ayrı bir önem taşımaktadır. Eserinin başlangıcında yaklaşık yirmi yıllık bir zaman periyodunu daha önce yazılmış olan kaynaklardan yararlanarak meydana getirmiştir. 1703 (1115) sonrası ise, saray hizmetinden uzakta olduğu yıllara ait olduğundan, bu kısmını da çoğunlukla duyduklarını yazmakla oluşturmuştur.

Biyografi yazarlarından Bursalı Mehmed Tahir, Mehmed Ağa'dan, “Bu zat iyi görür, doğru yazar bir müverrih olup, takdir ettiği Kâtib Çelebi'nin *Fezleke* ismindeki Osmanlı tarihine yazdığı zeyli, vücuh-ı adide ile kıymetdardır” (Bursalı 1342: 69) diye bahsederken, Mehmed Süreyya ise, “Ahvâl-i âlemden habir, hayr-hah idi, mükemmel bir tarih kaleme aldı” (Süreyya 1315: 221) demektedir. Viyana Kuşatması Günlüğü üzerinde çalışmış olan, Richart F. KREUTEL ise, “Silahdar eserini yazarken günlüğün metnini ustaca düzene sokmuş ve kendine önemsiz gelen bazı yerleri atmıştır. Bunların başında, düşmana karşı zafer nasip etmesi için Allah'a hitaben yapılan yakarışlar gösterilebilir. Ayrıca bilmediğimiz kaynaklardan yararlanarak Teşrifatçıbaşı'nı aydınlatıcı ve birçok eklemelerle iyice genişletmiştir” diyerek, Teşrifatçıbaşı'nın

günlüğündeki havaya hiç benzemeyen bir ruh olduğunu ifade etmiş ve “Fındıklılı Mehmed Ağa, daha geniş çapta ilişkiler üzerinde derinliği olan bir görüş sahibidir. Bulunduğu anın içine hapsolmuş bulunan Teşrifatçıbaşı ise, bu ilişkilerden ve bunların üzerinde görüş sahibi olmaktan yoksun kalmıştır” demiştir (Kreutel 1970: 114). Yine, *Raşid Tarihi* ile *Nusretname* arasındaki ilişkiyi ilk defa tespit eden, Akdes Nimet KURAT, *Raşid Tarih*'ne nazaran *Nusretname*'nin daha tarafsız ve itimada layık olduğunu söylemiştir¹¹ (Kurat 1943: 35).

Silahdar Mehmed Ağa her iki eserinde de olayları kronolojik bir sırayla yıl yıl yazarken, günleri de belirtmiştir. Hatta gerek gördüğü bazı durumlarda Miladi tarihleri vermesi, tarih tespitine verdiği önemin göstergesidir.

3.2.Üslubu

Müellifin üslubu, eserinin diğer kaynaklara dayanılarak yazıldığı ilk kısımlarında, kullanmış olduğu kaynaklara bağlı olarak değişiklik göstermektedir. Burada Arapça-Farsça kelimeler ağırlıklı olarak kullanılmış, terkiplerin çok, cümlelerin uzun olduğu ağır bir üslub hâkimdir. Kendi müşahedelerine dayanan kısmında ise, Arapça-Farsça ibareler, şiirler, beyit ve mısralar çok fazla yer tutmamaktadır ve dönemin dil özelliklerine uygun bir şekilde, daha sade ifadeler kullanılmıştır.

Silahdar Mehmed Ağa'nın kullandığı yazılı ve sözlü kaynakları eserinde zikretmesi, eserinin değerini artıran bir özelliktir. “Şâ'ir-i mâhir Vezîr Abdi Paşa didüğü târîhdir” (Zeyl-i Fezleke 2369: 7b); “Hasodalı şâ'ir Abdi Ağa” (Zeyl-i Fezleke 2369: 33a); “Vezîr Şâ'ir Abdi Paşa'dan menküldür ki,” (Zeyl-i Fezleke 2369: 33b); “Şâir-i mâhir Nişâncı Vezîr Abdi Paşa'nın didüğü târîhdir”, (Zeyl-i Fezleke 2369: 51b); “Vecîhi Çelebi Kırım Han'ından olmağla anlar dahı târîhlerinde bu gazâ-yı uzmâyı bu vech üzere yazmışlar ki” (Zeyl-i Fezleke 2369: 26b); “haber aldım” (Zeyl-i Fezleke 2369: 66a-186b) gibi.

Silahdar Mehmed Ağa'yı diğer müverrihlerden ayıran en önemli özelliği ise, olayları dikkatle gözlemlemesi ve teferruata olan düşkünlüğüdür. Hadiseler arasında sebep-sonuç ilişkisi kurması da diğer dikkat çeken hususlardandır. “Emr-i Hak birle sûret-i zâhirde, bu hezîmete sebep vücûh ile olmağın, bu mahalde birkaç vechi îrâd olunmak rızâ-dâde-i tahrîr ve sevâd görüldi” (Zeyl-i Fezleke 2369: 117b) diyerek, devamında II. Viyana hezimetleriyle ilgili sebepleri dört madde halinde sıralarken hemen arkasından o hususta alınacak tedbirleri de belirtmesi sadece buna küçük bir örnektir.

¹¹KARAT Akdes Nimet, *İsveç Kralı XII. Karl'ın Türkiye'de Kaldığı Zamana Ait Metinler ve Vesikalar*, İstanbul 1943, s. 35-114.

Zaman zaman kendi görüş ve yorumlarına da yer verdiği, yine II. Viyana hezimetleriyle ilgili, “bunda dahı kâmilâne tedbîr bu imiş ki, mir’at-ı tarîk-i seferde ne kadar şevâhid-i feth ü zafer cilve-ger olur ise, cümlesini eltâf-ı Rabb-i Ekber'e havâle ve inân-ı semend-zebânı her dem semt-i şükr ü niyâza imâle idüp, her ân insânolduğumuz haysiyetden kemâl-i acz u kusûrumuzu fehm ü iz’ân itmek imiş. Husûsâ za’f-ı vücûd-ı insân edille-i kâti’a ile bâhir ü ayân idüğü, mâlûm-ı ülf’l-ârâve menkûş-ı zamâ’ir-i ashâb-ı fikret ve erbâb-ı nehydir” (Zeyl-i Fezleke 2369: 117b) ifâdesi, buna bir örnektir.

Yeğen Osman Paşa, topladığı dört bin levend eşkiyasını sefere götürmek üzere Üsküdar’a yakın bir yerde Rumeliye geçmek için beklerken, bunların peşin altışar aylık ulufe ve yüzer kuruş bahşış istemeleri, aksi takdirde “ne denizi geçeriz ne de sefere gideriz” demeleri üzerine, “gidi anasını fûlan itdüğüm kaffâlları size Anadolu’da bu denlü mâl aldırırım yetişmez mi? Mücâdeleyi kon, yohsa mızrağım hakkı için cümlelerinizi kılıçdan geçiririm”(Zeyl-i Fezleke 2369: 139a) dediği kısım, bazen de argoya varacak derecede ifadeler kullanmasına bir örnektir.

Kimi zaman okuyucuyu gülümsetecek nitelikte ayrıntılar da vermiştir. Bunlardan bir tanesine örnek Kandiye kalesinin muhasarası esnasında yaşanan bir olaydır: “Yine serdâr-ı a’zam ağalarından Boşnak Behlûl Ağa, gice nöbetçi olmağla ahşâmdan sonra hizmetkârı kahve güğümin ocağa komuş, kendü henüz dahı yatmadan güğüm de ocakda telve ile kaynayup, fıkırdamaya başladıkda hizmetkârına ‘Nedir o patlayan?’ diye su’âl itmiş, ‘Ne olsa gerek humbaradır’ diyince, derd-mend Behlûl Ağa minâre kovuğu gibi yer yüzine serilüp, birez yatdıktan sonra hizmetkârına ‘Hüseyin bre Hüseyin pûçlı pûçlı yağni çatladı mı?’ deyü, su’âl eylemiş. Oğlan dahı ‘Ne pûçlı yağni humbara değil kahve güğümidir’ diyince, ‘Hay hay gidi çifût gidinin güğümü hay’ didüğü halk içinde bir zamân darb-ı mesel olup, latîfeye bâ’is olmuş” (Zeyl-i Fezleke 2369: 160b).

Her yıl yapılan mansıb değişikliklerini azilleri ve sürgünleri sebepleriyle beraber yazarak çok önemli biyografi bilgileri vermiştir. “Ol gün Bolu sancağına mutasarrıf Ferhâd Paşa-oğlı Ahmed Paşa'nın zulm-i azîm töhmetiyle Buçuk-tepe’de nazargâh-ı pâdişâhîde boynu urulup, eşyâsı mîrîye kabz ve mansıbı sipâhîler ağası Kabakulak Ahmed Ağa’ya tevcîh ve Özi muhâfızı yanına ta’yîn ve Cebecibaşılıktan ma’zûl Abaza Siyâvuş Ağa’ya, sipâhîler ağalığı ve Leh’lü yedine esîr olan Midillülü Mustafâ Paşa kethudâsı Sefer Ağa’ya silahdâr ağalığı ve anın selefi Küçük Hasan Ağa’ya Silifke sancağı virildi”(Zeyl-i Fezleke 2369: 122b).

Müellif aynı zamanda doğruları aktarmaktan çekinmeyen bir yazar imajı da çizmektedir. II. Viyana seferi başlangıçta Yanık kalesini geri almak ve sonrasında barış

antlaşması yapılmak üzere kararlaştırılmış bir sefer iken, yolda Vezir Kara Mustafa Paşa Viyana'yı kuşatma fikrini ileri sürerek karşı fikirde olanları da susturup bunu kabulettirmiştir. Silahdar Mehmed Ağa bu konuda, “Ta‘accüblerin serdâr-ı a‘zamı ki, bu denlü şevket-i tumturaka ve asâkir-i pür-yaraka ve sarf u itlâf kılduğu cebehâne vü hazâyine göre, iri toplar ve humbara havanları getürmedi ve ale'l-husûs Nemçe'ye sefer açâ ve Beç kal‘ası gibi kal‘ayı muhâsara kılmaklık gönlünden geçe.” diyerek bunun için nasıl bir hazırlık yapılması gerektiğini belirtmiş, “Hiç bu denlü ufak top ile böyle metîn kal‘a mı dövülür ve bu tedârüksüzlük ile Alaman düşmenine cevâb mı virilür. Hayf bu gurûra, hayf bu fikirsizliğe”(Zeyl-i Fezleke 2369: 112a) diyerek eleştirisini bitirmiştir.

Silahdar Mehmed Ağa, olayların daha iyi anlaşılmasını sağlamak için âyet, hadis, kelimeler ve deyimlere de başvurmuş, böylece metni düz bir anlatımdan kurtarmıştır. Hadiseleri aktarış biçimi ve yaptığı tasvirlerle, okuyucuya canlı bir manzara çizmeye çalışmıştır. Mesela, Yanık ile Viyana arasındaki yirmiyedi saat süren altı menzillik yolculukta gördüklerini tasvir ederken, “Bâğları hod bir mertebe ma‘mûr ve üzümü mevfûr idi ki, İstanbul etrâfında olan bağlar buna göre leyse bi-şey’in ve bâğçeleri envâ‘-i meyve ile dop dolu, kurâ vü şehirlerinin bir cümlesi alâ-gavtin vâhidin ve ekser-i büyüti üçer tabaka idi. İki tabakası Vâlide Hanı gibi kârgir binâ olup, âteşden zarar gelmedi ve üçüncü tabakasının üstü perâvere olmağla yanmış ve her köyü bir kasaba denlü bin evlü dahı ziyâde idi ve ba‘zı köyleri içinde Edirne Ali Paşa Çârsûsı gibi çârsûları nümâyân idi ve cümle kurâ vü bâğ, bâğçeleri ve büyüti u çiftlikleri emlâk olup, zulm u ta‘addî olmamakla bir kör kaz bulsalar yapışmazlar idi. Ve anın için bu imârât-ı tetâvül kadar imâr ile olmuş, yohsa bir ömürde bu imârât mümkün değil idi. Ve saraylarının binâsı metânet ü istihkâm ve hûbluğu ve nakş-ı zîb ü zîneti bir mertebede idi ki, nigârhâne-i hayret hemân kendü idi ve en fakîrünün evi İstanbul saraylarından a‘lâ ve ekserînün, döşemesi somaki mermer ve tuğla ve kiremiti muhkem, bir türlü musanna‘ u müzeyyen idi” diyerek, bu yönüyle de Osmanlı tarihçilerinin klasik üslubundan ayrılmıştır.

SONUÇ

18. yüzyılın başlarında “vak‘anüvislik” müessesesinin kurulmasıyla, devletin resmi tarihçileri olan vak‘anüvislerin yanısıra, öncesinde ve sonrasında varlığı hiçbir zaman eksik olmayan özel tarihçilerin de kaleme aldıkları, Osmanlı Devleti'nin tarihiyle ilgili genel ve özel mahiyette yazılan pek çok vekayinâme oluşmuştur.

Silahdar Fındıklılı Mehmed Ağa'nın özel tarih kategorisine giren eseri *Zeyl-i Fezleke*, Osmanlı tarihinin seyrini etkileyecek nitelikteki olayların cereyan ettiği 17. yüzyılın ikinci yarısını ihtiva etmektedir.

Aynı dönemin tarih eserleriyle mukayese edildiğinde, *Zeyl-i Fezleke*'de hadiselerin diğerlerinden daha teferruatlı olarak yer aldığı ve diğer tarihlerde bulunmayan birçok hususun da yine Silahdar'ın tarihinde bulunduğu görülmektedir. Bunun yanında, Silahdar Mehmed Ağa'nın saray bürokrasisinden gelen birisi olması ve padişahın yanında ve bizzat olayların içinde yer alması sebebiyle, eserinde, hem saraydaki gelişmeler kapsamlı bir şekilde ele alınmış, hem de padişahın özel dünyası ile ilgili birçok ayrıntıya yer verilmiştir.

Zeyl-i Fezleke'nin devamı niteliğinde olan ve II. Mustafa'nın emriyle *Nusretnâme* olarak isimlendirilen eseri ise, dönemin en önemli olaylarından olan II. Mustafa'nın Avusturya seferleri, Zenta Faciası, Karlofça Antlaşması, Edirne Vak'ası ve donanmada yapılan yenilikler de yer almaktadır.

KAYNAKÇA

Ahmet Refik, (1980), **Âlimler ve Sanatkârlar**, (Haz. Vahit ÇABUK), Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

Ahmet Refik, (1933), **Fındıklılı Silâhdar Mehmed Ağa**, İstanbul.

Mehmed Arif, "İkinci Viyana Seferi Hakkında", **TOEM**, C. 3-4, cüz: 16 (Teşrin-i evvel 1328), 994-1016; C. 3-4, cüz:17 (Kânûn-ı evvel 1328), 1071-1075.

ARTUK İbrahim, "Silahdâr Fındıklılı Mehmed Ağa", **İÜEF Tarih Dergisi**, S. 27, İstanbul 1973, s. 123-132.

BABİNGER Franz, (1982), **Osmanlı Tarih Yazarları ve Eserleri**, (Çev. Coşkun ÜÇOK), Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

Bursalı Mehmed Tahir, (1342), **Osmanlı Müellifleri**, C. 3, İstanbul: Matbaa-i Amire.

CAN Ayşe Hande, (2003), **Hacı Ali Efendi ve Tarihi-i Kamanîçesi**, Mimar Sinan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul.

Defterdar Sarı Mehmed Paşa, (1995), **Zübde-i Vekâyiât**, (Haz. Abdülkadir ÖZCAN), Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

Fındıklılı İsmet Efendi, (1989), **Tekmiletü`ş-şakâik fî Hakkı ehli`l-hakâik, Şakâik-ı Nu`maniye ve Zeylleri**, (Nşr. Abdülkadir ÖZCAN), İstanbul: Çağrı Yayımevi.

KARATAY Fehmi Edhem, (1961), **Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Kataloğu**, C.1, İstanbul: Topkapı Sarayı Müzesi.

KARATEKE Hakan T.-AYNUR Hatice, (1995), **III. Ahmed Devri İstanbul Çeşmeleri**, İstanbul: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür İşleri Daire Başkanlığı.

KÖPRÜLÜ Orhan F., “Râşid Tarihi'nin Kaynaklarından Biri: Silâhdar'ın Nusretnâme'si”, **Belleten**, C. 11/43, Ankara 1947, s. 473-487.

KURAT AKDES Nimet, (1943), **İsveç Kralı XII. Karl'ın Türkiye'de Kaldığı Zamana Aid Metinler ve Vesikalar**, Ekler, C.1, Ankara: DTCF Yayınları.

KREUTEL Richard F., (1970), **Ahmed Ağa'nın Viyana Kuşatması Günlüğü**, (Çev. Esat NERMİ), İstanbul: Epsilon Yayınları.

Mehmed Süreyya, (1315), **Sicill-i Osmânî**, C.9, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

ÖZCAN Abdülkadir, “Silahdar Mehmed Ağa”, **DİA**, C. 37, s. 196.

ÖZÖN Mustafa Nihat, (1947), **Silahdâr Tarihi; Onyedinci Asır Saray Hayatı**, Ankara: Akba Kitabevi.

PARMAKSIZOĞLU İsmet, (1952), **Manisa Genel Kütüphanesi Tarih-Coğrafya Yazmaları Kataloğu**, İstanbul.

Mehmed Raşid, **Tarih**, C.2-3, İstanbul: Matbaa-i Amire.

Silahdar Fındıklılı Mehmed Ağa, (1928), **Silahdar Tarihi**, C. 1-2, (Nşr. Ahmed Refik), İstanbul: Devlet Matbaası.

Silahdar Fındıklılı Mehmed Ağa, (1962), **Nusretnâme**, (Sad. İsmet PARMAKSIZOĞLU), İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.

TANIŞIK İbrahim Hilmi, (1945), **İstanbul Çeşmeleri**, C.2, İstanbul: Maarif Matbaası.

TOPAL Mehmet, (2001), **Silahdar Fındıklı Mehmet Ağa, Nusretname, Tahlil ve Metin (1106-1133/1695-1721)**, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), İstanbul.

Uşşâkî-zâde Seyyid İbrahim Hasib, (2000), **Târih-i Uşşâkî-zâde**, (Haz. Raşit GÜNDOĞDU), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, İstanbul.